

ZANE CEKULA

Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra
Rēzeknes Augstskola
zaneic@inbox.lv

Dabas objektu nosaukumu standartizācija Latvijā un problēmsituācijas pamatnosaukumu izvēlē

Pirms 45 gadiem aizsākās ģeogrāfu darbs vietvārdu jomā. 1994. gadā Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas fakultātes Reģionālās ģeogrāfijas un toponīmikas zinātniskās laboratorijas zinātnieki tika uzaicināti piedalīties Latvijas Republikas Satelītkartes M 1:50 000 vietvārdu slāņa sagatavošanā kartogrāfijas vajadzībām. Valsts zemes dienesta Nacionālajā Mērniecības centrā pie Kartogrāfijas daļas tika izveidota Toponīmikas nodaļa.

2012. gadā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr. 50 "Vietvārdu informācijas noteikumi". Saskaņā ar šo noteikumu 5. punktu par oficiāliem vietvārdiem un oficiāliem paralēlnosaukumiem jāizvēlas tādus ģeogrāfisko objektu nosaukumus, kuri iekļaujas latviskā kultūrvidē, sekmē tās vērtību saglabāšanu un attīstību, kā arī atbilst latviešu valodas un Latvijas vēstures tradīcijām. Turklāt "Vietvārdu informācijas noteikumu" 6. punkts nosaka, ka, veidojot oficiālos nosaukumus un paralēlnosaukumus, saglabājamas attiecīgajam kultūrvēsturiskajam novadam raksturīgās vietējās vietvārdu formas, ja tās ir reāli sastopamas un nav pretrunā ar mūsdienu latviešu valodas normām. "Vietvārdu informācijas noteikumu" 37. punktā ir minēti galvenie principi, kuri jāievēro, piešķirot vai precizējot nosaukumu noteiktam ģeogrāfiskajam objektam. Priekšroka dodama vietvārdam, kas nerada pārpratumus attiecīgā ģeogrāfiskā objekta viennozīmīgā identificēšanā, attiecīgā kultūrvēsturiskā novada tradīcijām atbilstošam vietvārdam, ģeogrāfiskā objekta senākajam nosaukumam, ko vēl zina un lieto vietējie iedzīvotāji. Lai noteiktu, kura vietvārda forma ir senāka, noderīgi ir dažādi rakstu avoti un kartes.

Oficiālo nosaukumu piešķiršanu plānots veikt vairākās kārtās: sākumā tiem dabas objektiem, kuri atrodami Apvienoto operāciju kartē M 1:250 000 – apmēram 600 dabas objektu (ezeru, upju, grāvju, mežu, purvu, kalnu, zemesragu) nosaukumi, un pēc tam Topogrāfiskajā kartē M 1:50 000 esošajiem dabas objektiem (ezeru, ezeru grupu, upju, grāvju, kanālu, strautu, salu, pussalu, mežu, purvu, kalnu, pļavu, zemesragu nosaukumi).

Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūras (LĢIA) Ģeodēzijas un kartogrāfijas departamenta Toponīmikas laboratorijā *Excel* tabulā tiek atlasīti dati no Latvijas Vietvārdu datubāzes. Sagatavotā tabula tiek iesniegta izskatīšanai Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas (LVEK) Vietvārdu apakškomisijai, kur tiek sagatavots atziņums par LĢIA izvērtēto Latvijas dabas objektu nosaukumu atbilstību "Vietvārdu informācijas noteikumi" prasībām.

Tabulas ailē "LVEK Vietvārdu apakškomisijas ieteikums" norādīts ģeogrāfiskā objekta ieteicamais oficiālais nosaukums, aiz slīpsvītras – ieteicamais oficiālais paralēlnosaukums (ja attiecināms), piemēram, *Bolupe* [o] / *Pierdeja*, *Laidzes ezers* / *Sārcenes ezers*. Nepieciešamības gadījumā aiz ģeogrāfiskā objekta ieteicamā oficiālā nosaukuma iekavās norādīta šā vietvārda vietējā (izloksnes) forma, piemēram, *Diukšupe* (*Dyukšupe*), *Liēlais Kolupa ezers* (*Lelais Kolupa azars*). Pamatojoties uz Valsts valodas centra atzinumu, LĢIA tiks pieņemts lēmums par oficiālu nosaukumu piešķiršanu dabas objektiem.

Svarīgi ne tikai izvēlēties piemērotāko pamatnosaukumu, bet arī pārbaudīt katra ģeogrāfiskā objekta atrašanās vietu, un ja nepieciešams, veikt vajadzīgos labojumus. Problēmas rada tas, ka dažādos avotos mēdz būt atšķirīga informācija.

Latvijā ir daudz pagastu, kur vietvārdos izloksnes īpatnības ir labi saglabājušās. Tāpēc nereti nomenklatūras vārdi doti vietējā (izloksnes) formā, piemēram, *purvs* / *purs* / *pūrs* / *pors* [uo].

Pamatnosaukums ir turpmākai lietošanai ieteicamais ģeogrāfiskā objekta nosaukums, kas izvēlēts pēc vispusīgas esošo nosaukumu analīzes. Atsevišķos gadījumos vienam ģeogrāfiskajam objektam var būt divi pamatnosaukumi. Izvēloties pamatnosaukumu, ir svarīgi izvērtēt attiecīgā ģeogrāfiskā objekta nosaukumus dažādos rakstu avotos un kartēs, lai noskaidrotu, kurš ir vecākais nosaukuma variants, kā arī zināt pašreizējo vietvārda lietojumu.